

MAKEDONIA ÉS A DACIAI TÖRZSEK KAPCSOLATAI AZ I.E. II. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

BODOR ANDRÁS

Kevesebb mint tizenöt év leforgása alatt, Róma a Földközi-tenger mel-
lékének három legnagyobb hatalmát győzte le: i.e. 202-ben a zámái ütkö-
zetben Karthágót, i.e. 196-ban a künoszképhalaji csatában Makedoniát,
i.e. 190-ben pedig magnésziai győzelmével Szíriát, annak nagyravágyó kirá-
lyát, III. Antiokhoszt kényszerítette térdre. A negyedik nagyhatalommal,
Egyiptommal, már hosszú idő óta (268-tól) baráti kapcsolatban állott.

Róma győzelmei alaposan megrázkódtatták az egész hellénisztikus
világot. A sok kis államocska csúcsrétegei és vezetői valósággal hajhászták
Róma kegyeit, s mikor támogatását megnyerték, azt a hellénisztikus világra
jellemző intrikák továbbszövésére aknázták ki. Különösen Eumenész, Perga-
mon királya, gyümölcsoztette a Rómával fennálló barátságát, minden kínál-
kozó alkalmat arra használva fel, hogy területét s befolyását szomszédai
rovására növelje.

A hellénisztikus államok uralkodó osztályai Rómában érdekeik védel-
mezőjét látták ugyan, nagy sikereit mégis csupán a véletlennek tulajdoni-
tották és titokban arra számítottak, hogy e „nyugati barbár“ előbb-utóbb
meghátrál a hellénisztikus világ ereje elől. Ebből adódott azután politiká-
juknak kettős jellege: míg egyrészt a nyilvánosság előtt Róma barátainak
vallották magukat, másrészt, a kuliszak mögött még a „legmegbízhatóbb
barát“ sem vonakodott attól, hogy részt vegyen valamilyen rómaellenes titkos
szövetségben.

A nép magatartása ezekben az államokban azonban mindvégig határo-
zott és félreérthetetlen volt. Az i.e. 196-ban kihirdetett, a görög városállamok
számára függetlenséget és szabadságot ígérő korinthuszi kiáltványt
az egész görög nép kitörő lelkesedéssel fogadta, de csakhamar keserűen kel-
lett tapasztalnia, hogy a rómaiak ajándékából elnyert szabadság a makedón
igánál súlyosabb szolgátságot jelent. Emiatt azután az i.e. II. század első
felében a görög városállamokban igen gyakoriak a népi mozgalmak, melyek-
nek éle a helyi arisztokrácia és Róma ellen irányul.

Ilyen körülmények között Szíria leverése után, az apameai békében
teremtett „római rend“ csakhamar bomladozni kezdett. Ehhez nagy mér-
tékben hozzájárult az is, hogy Rómát eközben lekötötték északi és nyugati

háborúi, ami lehetővé tette a rómaellenes hangulat erősödését. Ennek ellenére az osztályharcoktól és az egymás ellen viselt folytonos háborúktól marcanagolt hellénisztikus államok képtelenek voltak erős rómaellenes szövetséget létrehozni. Az uralkodó osztályok ugyanis a döntő pillanatban nem tudtak felülemelkedni saját szűk érdekeiken és kedvetlenül bár, de kiszolgálóivá váltak a „nyugati barbár“ hatalmi terjeszkedésének. Ezt bizonyítja például V. Fülöp magatartása a szír háborúban, aki ha félreteszi III. Antiokhossal fennálló ellentéteit, akkor talán Róma keleti előretörése is más irányt vett volna. Hűségét és segítségét Róma mégsem honorálta kellően, sőt Fülöpnek még két fennhatósága alá tartozó városról, Ainoszról és Moroneiáról is le kellett mondania a pergamoni király, Eumenész javára.

E megbomlott egyensúlyban a rómaellenes központ ennek ellenére Makedonia lett, melynek királyai, először V. Fülöp, azután Perszeusz, minden lehetőséget kiaknáztak arra, hogy a hellénisztikus államokat titokban hatalmas rómaellenes szövetséggé kovácsolják össze és újabb, nagy összecsapásban kiszorítsák Rómát a Földközi-tenger keleti medencéjéből. Ezek a titkos és nyílt törekvések az i. e. II. század első felében a különböző államok között olyan élénk diplomáciai tevékenységet eredményeztek, amelyhez hasonlót a római történelem aligha ismer. Egymásután követségek érkeztek az országok fővárosaiba, titkos nappali vagy éjszakai tárgyalásokban bontották fel a korábbi egyezményeket és kötöttek újakat. Ebben a diplomáciai tevékenységben jól tükröződik a hellénisztikus világ egész gazdasági, társadalmi és politikai, sőt még művelődési helyzete is, de ugyanakkor az is nyilvánvalóvá válik, hogy Róma határozott, kiegyensúlyozott magatartásával, s különösen annak az igényének érvényesítésével, hogy vitás ügyekben mindig döntőbíróként lépjen fel, végülis az eseményeket a maga érdekeinek megfelelően tudta irányítani.

Nem célunk részletesen foglalkozni ezzel, a harmadik makedón háborút megelőző, kémkedéssel, zsarolással, gyilkosságokkal terhes diplomáciával, csupán utalunk annak ókori és modern feldolgozóira. Az előbbieik között találjuk Polübioszt, Titus Liviuszt, Diodoroszt Szikuloszt, Appianoszt, Plutarkhoszt, az utóbbiak közül Maskin, a *Vszjemirnaja Isztorija*, Klotz, E. Cavagnac, K. I. Beloch, A. Piganiol, G. Colin, C. Hailand, C. Patsch, V. Pirvan és B. Niese feldolgozásait említjük meg¹.

¹ A fenti korszakra vonatkozó legfontosabb források:

Polübiosz, XXII–XXVI; Titus Livius, XXXIX–XLV. könyvek több fejezetében; Diodoroszt Szikuloszt, XXVIII–XXX; Appianoszt, a *Macedonica* és *Illyrica* egyes fennmaradt töredékeiben; Plutarkhoszt, *Aemilius Paullus*. — Könyvészeti anyag: N. A. Maschin, *Istoria Romei Antice*, Bucuresti, 1951, 117–118; V. N. Gyakov és N. M. Nyikolyszki, *Isztorija Drevnevo Mira*, Moszkva, 1952, 526–528; *Vszjemirnaja Isztorija*, Moszkva, 1956, II. 314–320; T. Mommsen, *A rómaiak története*, Budapest, 1873, fordította Toldy István, IV. k. 44–70; B. Niese, *Geschichte der griechischen und makedonischen Staaten*, Götha, 1903, II. k. 2–191; A. Piganiol, *La conquête romaine*, Paris, 1927, 228–231; C. Hailand, *Untersuchung zur Geschichte des Königs Perseus von Makedonien 179–168*, Jena, 1913. U. Kahrstedt, *Zum Ausbruch des dritten römisch-makedonischen Krieges*, „Klio“, XI. 1911, 415–430; E. Pais, *Histoire romaine*, Paris, 1926, 549–568. Legújabb feldolgozás; M. Helleaux, *Rome et la conquête de l'Orient, Philippe et Antiochos le Grand*, Paris, 1957, 448 l.

Ebben, az akkori körülmények között nemzetközinek nevezhető diplomáciai tevékenységben nagy szerepet játszottak a Balkán-félsziget törzsei és népei is. Makedonia mindenekelőtt arra törekedett hogy északi és északkeleti szomszédainak, a thrák, kelta és illyr törzseknek megnyerésével hozzon létre olyan erős rómaellenes koalíciót, amely nemcsak arra képes, hogy megbízható katonai segítséget nyújtson számára, hanem szükség esetén, Itália ellen irányított közvetlen támadásával is gyengíthesse Rómát. Ez a törekvése legalább részben sikerrel is járt: keleten az odrys törzsek, Cotys királyuk vezetésével végig hűséges szövetségesei maradtak a makedónoknak²; északon a harcias scordiscusok ugyancsak készen álltak a segítségnyújtásra³, északnyugaton Illyria egyik regulusa, Genthius, korábban keveredett háborúba Rómával, mint maga Makedonia⁴; tőle még északabbra, a venetusok területén lakó törzsek — amint arra az újabb történeti kutatások rámutatnak — V. Fülöp sugalmazására igyekeztek állandó településeket, városokat szervezni és építeni, amelyeknek éppen az volt a hivatása, hogy gátul szolgáljanak Róma előtörésének⁵. Makedonia tevékenységét azonban Róma sem nézte tétlenül. Maga is hamar útnak indította követeit, hogy a Balkán-félszigeten szövetségeseket szerezzenek. A thrákok közül Abrupoliszt, a sapaei thrák törzsek vezetőjét, nyerték meg⁶, de egyes forrásokból kiderül, hogy a maedes⁷ nevű thrák törzsek és az astiusok⁸ is Róma pártján állottak; az illyrekkel és a scordiscusokkal szemben viszont megnyerték a dardán törzseket⁹; a kelta települések, illetve betörések ellen pedig i. e. 183-ban Róma megalapította Aquileia coloniát¹⁰.

Ebből az óriási méretű harcból nem maradtak ki a hazánk területén élő törzsek sem. Dolgozatunk éppen e törzsek szerepét szeretné tisztázni az ún. III. makedón háborúban és a források elemzése alapján fényt akar deríteni bizonyos kérdésekre, amelyek körül a hazai történetírásban még mindig nem alakult ki egységes felfogás. Az eddigi szakirodalom ugyanis e kapcsolatokat vagy csak a básztrániához fűzi, mint például C. Patsch és L. Schmidt¹¹, vagy eltúlozza bennük a geták szerepét, mint például V. Pírvan¹².

Az eltérések onnan adódnak, hogy az ókori források Makedonia dáciai szövetségeseit illetően részint szüksézáviak, részint ellentmondóak: Polübiosz, Titus Livius, Diodorosz Szikulosz, Pompeius Trogus, illetve Iustinus,

² Polübiosz, XXX, 12 és Diodorosz, XXX, 3.

³ Polübiosz, XXV. 6; Livius, XLI, 19, XLII, 12; Appianosz, *Macedonica*, IX. 1.

⁴ Livius, XLII, 26, 2.

⁵ Livius, XXXIX, 54.

⁶ Polübiosz, XXII, 18. BW; Pauszanasz, VII, 10, 6; Livius, XLII, 13, Appianosz, *Macedonica*, 9, 3.

⁷ Livius, XLII, 19 és XL, 22.

⁸ Livius, XXXVIII, 40, 7.

⁹ Polübiosz, XXVIII, 8, 3; Livius, XLI, 23, 2.

¹⁰ Livius, XXXIX, 55, Iustinus, XXXII, 3, 15.

¹¹ Carl Patsch, *Beiträge zur Völkerkunde von Südsteuropa aus 500 Jahren vorrömischer und römischer Geschichte Südosteuropas*, I. Teil. Wien, 1932. 10–21. és L. Schmidt, *Geschichte der deutschen Stämme. Die Ostgermanen*, München, 1934, 86–99.

¹² V. Pírvan, *Getica, o protoistorie a Daciei*, București, 1926, 69–70.

továbbá Appianosz, Dio Cassius, Plutarkhosz és Orosius, hol a básztárnakat, hol pedig a gallokat, sőt Appianosz egyenesen a getákat említi Makedonia dáciai szövetségeseiként. Bizonyos ellentmondások vannak a forrásokban előforduló nevekkal kapcsolatban is, így például míg Liviusnál ugyanannak az eseménynek az elbeszélésekor a gallokat találjuk Clondicus vezérével, addig Appianosznál már a geták fordulnak elő és vezetőjük Kloilosz.

Ha tehát válaszolni akarunk arra a kérdésre, hogy a III. makedón háborúban kik voltak Makedonia dáciai szövetségesei, alapos vizsgálat alá kell vennünk a rendelkezésünkre álló ókori forrásokat és azok elemzéséből és összehasonlásából kell kihámozniuk a történeti valóságot.

A II. és III. makedón háború történetét először Polübiosz írta meg, aki az eseményeket személyes élményeiből, a római feljegyzésekből és az egykorú államférfiak elbeszéléseiből ismerte. Sajnos azonban, éppen a miniket érdeklő kérdéseket tárgyaló könyvek elvesztek és a dáciai helyzetre vonatkozólag mindössze rövid töredék maradt ránk¹³. Ezért sokkal fontosabb számunkra Titus Livius történeti munkája, mert a XXXIX—LV. könyveiben éppen a két makedón háború közötti és alatti, vagyis a 196-tól 167-ig lezajló eseményeket tárgyalja, részletesen ismertetve a III. makedón háború előzményeit és lefolyását. Az irodalomtörténet és a szövegkritika megállapította, hogy a korszak tárgyalásához Livius főforrásul éppen Polübiosz műveit és az ifjabb annalistákat használta, ilyen módon tehát Titus Liviuson keresztül közvetve az elveszett eredeti forráshoz, Polübioszhoz jutunk.

Livius szerint Makedonia és a dáciai törzsek kapcsolatai az alábbiak szerint alakultak.

I. e. 184—183-ban V. Fülöp, Makedonia királya, követeket küldött a hazánk területén lakó básztárnakhoz, hogy tőlük segílyt kérjenek — *in Bastarnas ad arcessanda auxilia*. A követek i. e. 182-ben tértek vissza a makedón udvarba, magukkal hozva néhány básztárna „nemes és királyi” ifjút, akik közül az egyik leánytestvérét, V. Fülöp fiának, Perszeusznak ígérte feleségül¹⁴. Perszeusz azonban nem örült a segítségnek, mert öccsét, a rómaparát Démetrioszt akadálynak látta Makedónia nagy terveinek valóra váltásában.

Újabb tárgyalások kezdődtek, melyeknek közvetítője a makedón Antigonosz és a básztárna nemes, *Cotto*, volt. Úgy látszik, a két fél csak hosszú tárgyalások után tudott megegyezésre jutni, mert Livius ezt mondja róluk: *a rege Antigonos saepius cum ipso Cottone legatus ad concitandos Bastarnas missus*¹⁵. Végül abban egyeztek meg, hogy a básztárnak megtámadják Makedónia régi ellenségeit, a dardanokat; azok megsemmisítése után asszonyaikkal, gyermekeikkel együtt Dardaniába telepednek le és szükség estén vállalkoznak arra, hogy betörjenek Itáliába — *ad populandam Italiam possent mitti*. A terv megvalósítása érdekében a makedónok elnyerték a thrákok és a scrodiscusok hozzájárulását ahhoz, hogy a básztárnakat területeiken átengedjék.

¹³ Polübiosz, XXVI, 9.

¹⁴ Livius, XL, 5.

¹⁵ Livius, XL, 57.

Az egyezségnek megfelelően a básztárnak nemsokára felkerekedtek lakóhelyeikről, átkeltek a Dunán: *ab suis sedibus magna peditum equitumque manu Histrum traiecit*, Dobrudzsán keresztül a Fekete-tenger partjai mentén haladva — útvonalukat Pirvan és Patsch állapította meg¹⁶ — i. e. 179-ben asszonyaikkal és gyermekeikkel együtt Amphipolisz közelébe értek. Itt érte őket V. Fülöp halálának híre. A nem várt esemény felborította az egyezményt, s mivel a thrákok már nem akarták őket az országukon átengedni, a básztárnak fosztogatni kezdték a thrák területeket. A thrákok ekkor otthagynva mezeiket és falvaikat a magas Donuca csúcsra vonultak vissza. Az ellenük támadt básztárnakat egy hirtelenül támadt, pusztító vihar annyira szétverte, mint egykor a Delphoit ostromló gallokat. A vihar elmúltával a megtepező sereg tanácskozásra ült össze, de a tennivalók fölött nem tudott megegyezni. Az egyik, csaknem harmincezer emberből álló csapat Clondicus vezetésével tovább vonult Dardania felé, a többi básztárna azonban ugyanazon az úton, amelyen jött — *qua venerat* — visszatért elhagyott lakóhelyére.¹⁷

Livius egyelőre hallgat a Clondicus vezetése alatt álló csapat további sorsáról, de a XLI. könyv 19. fejezetéből kitűnik, hogy ez a csoport biztosítva a scordicusok és bizonyos thrák törzsek szövetségét, valóban megtámadta a dardanokat. I. e. 175-ben, a Makedoniából visszatérő római követek azt jelentették, hogy Dardaniában a háború folyamatban van: *bellum in Dardania esse*. Livius elbeszéléséből azt is megtudjuk, hogy a básztárnak törekvése nem vált valóra, mert a dardanokat nem tudták elűzni mezeikről, sőt i. e. 175—174 telén nehéz helyzetbe kerültek. A tél beálltával ugyanis szövetségeseik, a scordicusok és a thrákok hazatértek: *Thracēs Scordiscique in fines suos abirent*. A dardanok ekkor seregüket két részre osztották, hogy az egyik rész a básztárnak felvonulását zavarja, a másik pedig egy szorost megkerülve, hátra támadja őket. Az egyik dardan sereg valóban összeütközött a básztárnakkal, de vereséget szenvedett és egy a básztárnak táborától kb. 12 mérföldre fekvő városba vonult vissza. A básztárnak ekkor elhagyva táborhelyüket, a győzelem biztos reményében fogták ostrom alá a várost, mialatt a másik dardan csapat, mit sem tudva társaik vereségéről, az elhagyott básztárna táborba érkezett.

Livius szövege itt megszakad, mert a fejezet vége elveszett, mégis Livius későbbi elbeszéléséből arra következtethetünk, hogy a básztárnak vereséget szenvedtek és kénytelenek voltak visszavonulni. Erre utal ugyanis az a beszéd, amelyet Livius a spártai Kallikratésszal mondott.¹⁸ Ebben a básztárnákról szólva azt állítja, hogy ha azoknak sikerült volna Dardaniában megtelepedniük, veszedelmeesebb szomszédok lettek volna Görögország számára, mint a galaták Ázsia számára: *... qui si sedem eam tenuissent, graviores eos accolēs Graecia habuisset quam Asia Gallos habebat*. Livius Kallikratészt éppen az i. e. 174-es eseményekkel kapcsolatban beszélteti.

¹⁶ V. Pärvan, *i. m.* 67—71. C. Patsch, *i. m.* 11—14 és 19—21. Újabbban azonban C. Patsch megállapításainak helyességét a szovjet kutató T. V. Blavatszkaja kétségbe vonta. Vö.: *Zapadnopontijszkie goroda v VII-I vekah do nasei eri*, Moszkva, 1952, 152—154.

¹⁷ Livius, XLI, 58.

¹⁸ Livius, XLI, 23.

De a dardanok vereségére céloz az a beszéd is, melyet Livius szerint Eumenész i. e. 172-ben a római szenátusban mondott el¹⁹.

Végül Orosius ránk maradt feljegyzése²⁰ mintegy kiegészíti a liviusi elbeszélést. Eszerint Lepidus és Mucius konzulok idején, vagyis i. e. 175-ben, a Perszeusztól felbújtatott básztárnak átkeltek a Duna jegén. A nagy súly alatt azonban a jég betörött és roppant sokan az örvényben lették halálukat. Nyilvánvalóan Orosius is a Dardaniából visszavonuló básztárnákra céloz.

A básztárnak vereségét különben az antik szerzők mellett, a ránk maradt feliratok is bizonyítják.

Amint C. Patsch kimutatta²¹, a básztárnak dardaniai vereségéről tanúskodnak azok a feljegyzések, amelyek a delphoi-i rabszolgafelszabadításokat örökítették meg. Így az i. e. 160—159-ik évben felszabadított rabszolgák között egy básztárna asszonyt találunk: *σῶμα γυναικείον αἰ ὄνομα Ἀριστὴ τὸ γένος βασιτάρων*.

Az i. e. 144—43-ban felszabadítottak között pedig egy básztárna férfi szerepel: *σῶμα ἀνδρῆσον ὠι ὄνομα πυρρῆλας (vörös fejű) τὸ γένος βασιτάρων*.

Amint arra Patsch helyesen következtet, ezek a básztárnak a dardanai kudarc után rabszolgakereskedők révén kerülhettek Görögországba.

Összegezve az elmondottakat, megállapíthatjuk, hogy a makedón-básztárna tárgyalások eredményeként i. e. 179-ben létrejött egy olyan rómaellenes szövetség, amelyben a básztárnak mellett a Dunától délre lakó thrák, illyr és kelta törzsek is résztvettek, azonban V. Fülöp közbejött halála, a básztárnak között keletkezett viszály, seregeiknek megoszlása és nem utolsósorban a kezdetben szövetségre lépett törzsek között támadt ellentét, a básztárnak vállalkozását kudarcra ítélte és i. e. 175—174 év telén, a megmaradt básztárna sereget visszavonulásában a Duna jegének betörése következtében újabb csapás érte.

Ez a kudarc azonban sem a básztárnakat, sem vezérüket nem riasztotta el az újabb vállalkozástól.

I. e. 168-ban ugyanis ismét találkozunk Clondicusszal, akit most Livius már nem a básztárnak, hanem a gallok „*regulus*”-aként szerepeltet²². Livius a harmadik makedón háború eseményeit ismertetve elmondja, hogy milyen károk származtak a makedónokra nézve Perszeusz fukarsága miatt. Perszeusz bár nehéz katonai helyzetben volt, mégis, fősvénysége miatt visszautasította az Illyricumban szétszéledt gallok óriási segítségét: *tum Gallorum effusorum ingens oblatum auxilium avaritia dimissum est*²³. A gallok ugyanis 10 000 lovast és ugyanannyi gyalogost ajánlottak fel, minden lovasnak 10, minden gyalogosnak 5, a vezérnek pedig 1000 aranyat kérve zsoldként. Perszeusz az ajánlatot először elfogadta és a thesszaliai Enipeosz folyó mellől el is indult a segítség fogadására. Arról is gondoskodott, hogy a lakosság megfelelően ellássa az érkező, a maedicaei Desudava mellett táborni üti csapatokat, majd egészen az Axiosz folyó mentén fekvő Dalmana

¹⁹ Livius, XLII, 9.

²⁰ Orosius, *Historiae adversus paganos*, III, 20.

²¹ C. Patsch, *i. m.* 15.

²² Livius, XLIV, 26.

²³ Livius, *uo.*

városáig vonult seregével. Innen ugyanazt az Antigonoszt, aki az i. e. 180-as években követségben járt a básztárnáknál, a zsoldosok táborába küldte, kérve őket, hogy a csapatok vonuljanak a paeniai Bylazorába, a vezetők pedig siessenek az ő táborába. Antigonosz a vezéreknek különféle ajándékot és pénzt vitt, a katonáknak azonban nem adott semmit. Clondicus — *regulus eorum* —, aki úgy látszik ezzel a fogadtatással nem volt megelégedve, Antigonoszt azzal az üzenettel küldte vissza, hogy amennyiben a király nem küldi a kért aranyat és a tüzökat, a gallok egy lépéssel sem fognak tovább menni: *nusquam inde Gallos longius vestigium maturos*.

Perszeusz ekkor összehívta a tanácsülést és a gallok megbízhatatlanságára, valamint „vadságára“ (*feritate*) hivatkozva, kijelentette, hogy veszélyesnek tartja egy olyan nagy tömegnek Makedóniába való bebocsátását, annál is inkább, mert véleménye szerint a háborúhoz nincs szükség többre, mint 5000 lovasra. A tanács azután Antigonoszt ezzel az üzenettel küldte vissza Clondicushoz. A makedón király üzenete nagy zajongást váltott ki a básztárna seregben, mert a katonák rájöttek arra, hogy hiába hagyták el lakóhelyüket: *se frustra excitos sedibus suis*. Clondicus még egy próbát tett és most már az 5000 lovas zsoldjának kifizetését kérte. Mikor a követ ezt a kérést sem teljesítette, a csapat végigpusztítva Thráciát, visszavonult a Dunához: *retro ad Histrum perpopulati Thraciam, qua vicina erat viae redierunt*²⁴.

Az események színhelyét e dolgozat keretében nem tárgyalhatjuk, csak hiivatkozunk V. Pírvan, C. Patsch és T. V. Blavatszkaja megállapításaira, akik ezzel a kérdéssel részletesen foglalkoztak²⁵. Minket elsősorban az a kérdés foglalkoztat, kik voltak, milyen etnikumhoz tartoztak a Liviustól említett és Clondicus vezetése alatt álló zsoldos csapatok; vajon valóban gallok voltak-e, akiknek Livius nevezi őket, vagy pedig ismét a makedónok korábbi szövetségeseivel, a básztárnakkal van dolgunk?

Nem foglalkozhatunk itt részletesen a básztárnák történetével. V. Pírvan, R. Vulpe, A. M. Remennikov²⁶ tanulmányai nagy mértékben fényt derítettek e törzsek hazánkban való letelepedésének idejére és helyére. Az is ismeretes, hogy megtelepedésüktől fogva szomszédaiknak újabb és újabb zsoldos csapatokat küldtek. Az ókori írók azonban meglehetősen bizonytalanok népi hovatarozásuk felől. Sztrábón ezeket írja róluk: „a belföldön (*μειονηλα*) laknak a tyregetákkal és a germánokkal szomszédos básztárnák, akik valószínűleg maguk is germán eredetűek és több törzsre oszolva

²⁴ Livius, XLIV, 27.

²⁵ V. Pírvan, C. Patsch, T. V. Blavatszkaja, *i. m. i. h.*

²⁶ A básztárnákra vonatkozó fontosabb hazai könyvészeti anyagot C. Patsch és L. Schmidt idézett művein kívül az alábbiakban foglaljuk össze: G. B. Fedorov, *Descoperirile arheologice din R.S.S. Moldovenească privind mileniiul I. al. e. n.* SCS, Iași, VIII, 1. 1957. 159–160. A. Nițu, *Lunca Ciurei*, SCIV, VI. 1–2, 1955, 183–187; R. Vulpe, *Săpăturile de la Poenești din 1949*. „Materiale“, I. 1953, 213–496; R. Vulpe, *Le problème des Bastarnes à la lumière des découvertes archéologiques en Moldavie*, „Nouvelles études d'histoire“, București, 1955, p. 103–119; A. M. Remennikov, *Borba plemen szevernovo Pricernomorja sz Rimón v III veke*, Moszkva, 1954, 8–9; N. Vulics, *Basztarni u nasoj zemlja*. „Glasnik Skopszkoj Naucsnoy Drustava“, II. 1957. C. Daicovicu, *La Transylvanie dans l'antiquité*. București, 1945, 45–46.

élnék. Egy részüket *ti. atomnoszoknak* hívják, más részüket *szidonoszoknak*, az Isztrosz Peukia nevű szigetén lakókat pedig *peukinoszoknak*²⁷. Plinius Major viszont határozottan a germánok közé sorolja őket²⁸, Tacitus már bizonytalan, hogy a germánokhoz vagy a szarmatákhoz tartoznak-e: *Peucinatorum... nationes Germanis an Sarmatis adscribam dubito, quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu sede ac domiciliis ut Germani agunt*²⁹.

E későbbi antik írók véleményétől eltérően, Livius a básztárnákat a scordiscusokkal rokon gall törzseknek tartotta: *facile Bastarnis Scordiscos iter daturos* — mondja — *nec enim aut lingua aut moribus aequalis abhorre*³⁰. Ebből nyilvánvaló, hogy Livius elbeszélésének második részében a gallokok szintén a básztárnákat érti. Ezt a megállapítást bizonyítják azok az érvek, melyeket a liviusi szövegből meríthetünk. Ezért találjuk i. e. 168-ban a zsoldosok élén ugyanazt a Clondicust, aki tizenegy évvel korábban, a donucai vereség után, a básztárnák egyik csapatát a dardanok ellen vezette³¹. Livius szerint Perszeusz ugyanazt az Antigonoszt küldte a Desudava mellett táborozó zsoldosokhoz, aki az i. e. 180-as években már többször volt a básztárnáknál, tehát Clondicus seregével, Thrácián keresztül az Iszterhez tért vissza — *retro ad Histrum redierunt* —³², vagyis az Al-Dunához.

A básztárnáknak és a galloknak ez az összecserélése sok más szerzőnél megtalálható.

Plutarkhosz, aki egyik forrásul éppen Polübioszt használta, a zsoldos csapatokat básztárnáknak nevezi: *Ἦκον μὲν γὰρ αὐτῷ δεηῖ ἐντι βροτέρναι*³⁴.

Egyik helyen az Iszter körül lakó gallokról szólva azonban megjegyzi, hogy ezeket básztárnáknak hívják: *Ἦπερὶνε: δε καὶ Γαλάταις τοὺς περὶ τὸν Ἰστρον ἠκημένους, Βροτέρναι καλοῦνται*³⁵.

Diodorosz elmondja, hogy amikor a válogatott gall csapat átkelt a Dunán, Perszeusz nagy örömeiben követeket küldött hozzájuk Maedicá-ba³⁶. Következésképpen Diodorosz a „gall csapaton“ nem a Dunától délre lakó kelta scordiscusokat, vagy az ott élő többi gall törzset érti, hanem olyan csapatra gondol, amely a Dunától északra fekvő lakóhelyéről indult harcias vállalkozására.

Ilyen módon az eddig tárgyalt ókori szerzők szövegeinek elemzéséből és elbeszélésének összevetéséből az a minden kétséget kizáró tény derül ki, hogy Perszeusz i. e. 168 évi zsoldosai a Dunától északra, vagyis hazánk területén lakó törzsek voltak. E törzsekben a szerzők gallokat látnak, de tudják róluk, hogy tulajdonképpen básztárnáknak hívják őket.

²⁷ Sztrabón, *Geographia*, VII, 4, 17.

²⁸ Plinius, *Historia Naturalis*, XVIII.

²⁹ Tacitus, *Germania*, XLVI, 1.

³⁰ Livius, XL, 57.

³¹ Livius, XL, 58.

³² Livius, XL, 57.

³³ Livius, XLIV, 27.

³⁴ Plutarkhosz, *Aemilius Paullus*, XII, 2, 3.

³⁵ Plutarkhosz, *i. m.* IX, 5.

³⁶ Diodorosz, XXX.

Mi lehet a magyarázata annak, hogy az ókori szerzők Perszeusz király i. e. 168 évi zsoldosait hol galloknak, hol pedig básztárnáknak nevezik, és honnan jöttek ezek a zsoldosok?

Ez a látszólagos bizonytalanság azt a történeti valóságot tükrözi, amely i. e. a II. század derekán a Dunától délre és északkeletre kialakult.

A Dráva és a Száva közén, valamint a Dunától délre, különösen a mai Bánáttal szemben fekvő területeken, továbbá Dobrudza egyes részein különböző gall törzsek laktak, amelyek között a vezető szerepet a scrodiscusok töltötték be. De megtaláljuk a gallokat a Dunától északra is. Így a régészet gall nyomokat fedezett fel a mai Olténia területén³⁷. A Szeret folyó középső folyásán lakó básztárnáktól kissé délkeletre, a mai Moldvai Szocialista Köztársaság déli részén ugyancsak gallok laktak, akiket az egykori források brittogalloknak vagy brittologoknak neveznek³⁸. Ju. V. Kuharenko a la-tène tárgyi emlékek keleteurópai elterjedését kutatva, arra a következtetésre jutott, hogy a Kárpátoktól északra és keletre, egészen a Volgáig, az i. e. IV. századtól az i. sz. III. századig, a kelták nyomai mindegyre felszínre bukkannak³⁹.

Az i. e. második században a Duna alsó folyása mentén vagy annak közelében lakó törzsek közül a legharciasabbak a básztárnák és scrodiscusok voltak. Mindkét törzs éppen zsoldosairól volt híres.

Amint Livius és a többi idézett ókori szerző tudósításából kitűnik, legalábbis míg közelebb kerültek az Al-Dunához, a rómaiak a básztárnákat is galloknak, illetve keltáknak tekintették, olyanoknak, akiknek nyelvük és szokásaik azonosak a gallok nyelvével és szokásaival.

Különbö a básztárnák etnikai hovatartozásáról a modern történettudományban sem alakult ki egységes nézet. Több modern kutató magáévá teszi Livius és a vele azonos felfogást valló ókori szerzők véleményét. Először Adolf Bauer igyekezett bebizonyítani, hogy a básztárnák gallok voltak⁴⁰.

A második világháború után a lengyel K. Tumieniecki Lengyelország régi lakóiról írva a básztárnákat a kelta csoporthoz sorozza⁴¹, A. M. Remennikov szovjet történész pedig a básztárnákra vonatkozó szovjet álláspontot az alábbiakban összegezi:

„A básztárnák etnikai hovatartozásának kérdése sok vitát váltott ki a történettudományban. Egész sor polgári kutató a básztárnákat a germánokhoz sorolja. Ugyanakkor a szovjet tudósok és a népi demokratikus országok tudósai kétségbe vonták ezt az álláspontot. A básztárnák nyilvánvalóan az illyr-thrák csoporthoz tartoztak és ugyanakkor a kelta etnikai elemek erős hatását olvasztották magukba, melyeknek nyomai a külső Kárpátok egész északi és északnyugati területein felszínre kerültek“⁴².

³⁷ *Istoria României*. I. București, 1960, 235–236.

³⁸ Párvan, *Getica*, 65, 66, 239, 247, 249, 267, 74 és R. E. Pauly- Wissova Britolagai címszó alatt. III. 1.

³⁹ Ju. V. Kuharenko, *Raszprosztratenia latenszkijh vecsei v Vosztocnoj Jevrope*, „Szovjetszkaja Arheologija“, 1959, 31–51.

⁴⁰ A. Bauer, *Die Herkunft der Bastarnen*, „Wiener Sitzb., phil-hist. Kl.“ 1918. 182, 2.

⁴¹ K. Tumieniecki, *Ziemia polskie w starożytności*, Poznań, 1951, 659.

⁴² A. M. Remennikov, *i. m.* 8.

Az ókori szerzőknél mutatkozó bizonytalansághoz kétségtelenül első sorban az járult hozzá, hogy ők a gall és a básztárna törzseket azonosították és így a zsoldosok etnikai hovatartozását mindegyre összeavarták. Az ilyen módon keletkezett tévedéseiket még az is tetézte, hogy Perszeusz nemcsak a básztárnakkal, hanem a gall scordiscusokkal is szövetséget kötött. Ezt bizonyítja Polübiosz egyik ránk maradt töredéke, amely arról szól, hogy a dardanok miután elbeszélték a básztárnak viselt dolgait, rámutattak Perszeusznak a gallokkal kötött szövetségére: *Ἡκόντων δε τῶν Δαρδανίων... καὶ δισκορῶντων περὶ τῆς Περσέως κοινοπραχίας καὶ τῶν Γαλατῶν*⁴³.

De a básztárnak szövetségre léptek a scordiscusokkal is, hiszen az i. e. 175. évi eseményekkel kapcsolatban, amint arra már rámutattunk, Livius a básztárnak szövetségeseiként említi a scordiscusokat.

Az elmondottak alapján arra a következtetésre kell jutnunk, hogy mind az i. e. 179. évi, mind pedig a 168. évi események főszereplői a Dunától északra, főképpen a mai Moldva középső részén lakó básztárnak voltak. Míg azonban az első vállalkozásban kizárólag e törzsek vettek részt, amint a forrásokból kiderül, ekkor ugyanis nem csupán egyszerű katonai hadjáratról volt szó, amelyre csak a férfiak keltek volna útra, hanem a básztárna nemzetségek és törzsek, tehát az egész lakosság áttelepedéséről, új terület meghódításáról. Ilyen körülmények között nyilvánvaló, hogy a felkerekedett básztárnakhoz a szomszédos törzsek aligha csatlakozhattak.

Ezzel szemben az i. e. 168. évi vállalkozás egészen más jellegű volt. Legjobban talán Engels szavaival jellemezhetjük: „a háború állandó kereső foglalkozássá lesz... A rablóhadjáratok megnövelik a fővezér és az alvezérek hatalmát”⁴⁴. A fővezértől, Clondicustól szervezett, a déli szomszédok ellen irányuló portyázó hadjárat volt ez, amelyben a básztárnak mellett ugyanazon vagy a szomszédos területen lakó gallok is résztvettek. Ez a tény még inkább megmagyarázza, hogy miért nevezik az ókori szerzők a zsoldosokat hol básztárnaknak, hol pedig galloknak.

A hazai régészet kimutatta, hogy nemcsak a básztárnak és a Fekete-tenger között laktak kelta törzsek (a brittologok), hanem a básztárnaktól megszállt területeken, a mai Moldva középső és északi részein is, amint azt a Gläväneštii Vechi-ről származó lelet is bizonyítja⁴⁵.

Ezek után felmerül a kérdés, hogyan állunk Appianosz tudósításával, mely a zsoldosok etnikai hovatartozását illetően teljesen eltérő a többi ókori szerző értesítésétől. Appianosz ugyanis nem említi sem a gallokat, sem a básztárnakat, mert ő a zsoldosokat getáknak tartja⁴⁶. Szerinte, miután Genthius a rómaiakkal háborúba keveredett, Perszeusz követeket küldött az Iszteren túl lakó getákhöz: *ἐς δὲ Γέτας ἔπεμψε τοὺς ὑπερ Ἰστρον*⁴⁷ és Eumenész pergamoni királyhoz. Az Eumenésszel folytatott tárgyalásai éppen akkor vallottak kudarcot, amikor megérkezett Kloilosz vezetése alatt a getak segítsége, még pedig 10 000 gyalogos és ugyanannyi lovas. Az epizód

⁴³ Polübiosz, XXVI, 9, 2–3.

⁴⁴ Marx–Engels, „Válogatott művek” II. k. Budapest, 1949, 309.

⁴⁵ *Istoria Romíniei* I. București, 1960, 237.

⁴⁶ Appianosz, *Macedonica*, X, 18.

⁴⁷ Appianosz, *i. m.* X, 18.

azután csaknem úgy folyik le, amint azt Liviusból ismerjük. Appianosz azonban nem említ egyetlen földrajzi helységet, elhallgatja Perszeusz kövé-
tének a nevét, ennek ellenére az elbeszélés szinte kétséget kizáróan ugyan-
annak az ősforrásnak a bélyegét viseli magán, amelyet Livius is felhasznált.
Ez különösen az appianoszi és a liviusi záró mondatok összehasonlításából
derül ki.

Ha a forrás azonos, mi lehet a magyarázata Appianosz eltérő értesí-
tésének? Egyes kutatók, mint például Pirvan is, egyszerűen hitelesnek fo-
gadják el Appianosz elbeszélését. Kétségtelen, hogy Appianosz művei az
antik történetírás legértékesebb alkotásai közé tartoznak. Marx úgy érté-
kelte őt, mint aki „behatolt az anyagi alapig”⁴⁸, figyelmet szentelt az osztály-
harcnak. Ismeretes, hogy ez az Alexandriában dolgozó ókori szerző külön
könyvben dolgozta fel Dácia történetét (ἐκ τῆς Δακικῆς), de ugyanakkor
azt is tudjuk róla, hogy történeti munkáit nem eredeti kutatások, hanem
korábbi feldolgozások alapján írta, s hogy „az adatok és a nevek haszná-
latánál bizonyos pontatlanságok figyelhetők meg nála”⁴⁹. A ránk maradt
korábbi feldolgozások közül Perszeusz zsoldosait egyik sem tekinti geták-
nak. Amint láttuk, Polübiosz, Diodorosz, Liviusz és Plutarkhosz gallokról
vagy básztránokról beszél. A zsoldosok fővezérét Appianosz Kloiliosznak
nevezi, ami nyilvánvalóan a Klondikosz (Clondicus) romlott változata⁵⁰.
De ha nem is tartjuk annak, akkor sem tekinthető geta-dák vagy thrák név-
nek. Ugyanis sem a régebbi, sem az újabb tanulmányok, mint például Det-
schew-nek a thrák nyelv maradványairól megjelent nagyszabású műve⁵¹,
vagy I. I. Russunak a thrák-dák nyelvről írott tanulmánya⁵² nem sorolja
a thrák-dák nevek közé. A Pauly—Wissowa enciklopédiában az erre vonat-
kozó cikknek szerzője úgy véli, hogy ez a név az albai-latin Claelius-nak
felel meg. Mivel Claelius a getákkal nem hozható kapcsolatba, következés-
képpen Kloiliosz sem tekinthető geta királynak. Az ókori források ugyan
több ízben beszélnek arról, hogy a geta-dákok betörték a Dunától délre fekvő
területekre, vagy szövetségesül szegődtek valamelyik déli hatalom támoga-
tására, amint azt például Antonius kérésére tették, de velük, mint igazi
zsoldosokkal csak Appianosznak ebben a szövegében találkozunk.

Mindezek az érvek, valamint Polübiosznak és Plutarkhosznak a zsoldo-
sokról adott, de a geta-dákokra semmiképpen sem vonatkozatható jellem-
zése, amellet szólnak, hogy Appianosz értesítése, mely szerint a zsoldosok
geták lettek volna, nem fogadható el. Mivel az eseményt Appianosz is i. e.

⁴⁸ Marx—Engels, *Válogatott levelek*, Budapest, 1950, 141.

⁴⁹ Vö. N. A. Maşchin, *Istoria Romei antice*, Bucureşti, 1951, 19—20.
Maskin azt jegyzi meg Appianoszról, hogy forrásait nem használta megbiz-
hatóan és a „különböző események előadásában, az adatok és a nevek használatá-
nál bizonyos pontatlanságok figyelhetők meg nála.” Lásd továbbá: W. Christ—
W. Schmidt—O. Stahlin, *Geschichte der griechischen Literatur*, München,
1924, a „Handbuch der Altertumswissenschaft” sorozatban, II. rész, 707. par. külö-
nösen a 753. l.

⁵⁰ Vö. P. Viereck et A. G. Roos, *Appiani Historia Romana*, Teubner
1939, 324. A 13. jegyzet szerint Kloiliosz neve a codexekben a következő alakokban
fordul elő: 13. Κλοιλίω Val., κλοιλίω P, sed. 1. 19 κλοιλίον p. 325,6 Κλοιλίος.

⁵¹ D. Detschew, *Die trakischen Sprachreste*, Wien, 1957.

⁵² I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, Bucureşti, 1959.

168-ra teszi s mivel lényegében ő is a korábbi szerzők nyomdokain halad, csupán a történetben szereplő neveket és számokat változtatja meg, nincs miért kételkednünk abban, hogy a zsoldosokat a básztárna-gall törzsek közül toborozták. Mégis felmerül a kérdés: mi vezette Appianoszt arra, hogy e zsoldosokat getáknak tekintse?

Ugy véljük, tévedésének két oka lehetett. Az egyik forrásainak szüntelenül visszatérő állításából származhatott, mely szerint a zsoldosok az Al-Dunától északra fekvő területről érkeztek és básztárnáknak nevezett gallok voltak. Az i. e. II. század folyamán a Dunától északra, a Keleti Kárpátokon túl lakó gallok kelet felé húzódtak. Ugyanakkor, amint Tacitus és Plinius idézett helyeiből kiderül, az i. sz. I. században már a básztárnákat sem tekintették galloknak, hanem inkább germánoknak vagy szarmatáknak. Saját korának ismereteiből kiindulva Appianosz nem tartotta galloknak a zsoldosokat, mert számára sokkal kézenfekvőbb és valószínűbb volt az a feltevés, mely szerint az időszámításunk küszöbén a történeti színpadon olyan gyakran szereplő geta-dákok küldték délre csapataikat.

Appianosz tévedésének második okára vonatkozólag, úgy véljük, a magyarázatot Iustinus kivonataiban kell keresnünk. Iustinusnak Pompeius Trogus *Historiae Philippicarum* című művéből készített összefoglalásai, epitomái figyelmes tanulmányozásából arra kell következtetnünk, hogy Perszeusz a rómaiak ellen valóban a getákkal is szövetséget kötött.

Miután a XXXII. könyvben elbeszéli a III. Antiokhosz legyőztetését követő görögországi eseményeket, valamint Démetriosz és Perszeusz viszályát, illetve az előbbi halálát s az utóbbi trónra jutását, Iustinus röviden a Balkán-félszigeten és a Dáciában kialakult helyzetet tárgyalja.

Elmondja, hogyan telepedtek le a gall scordiscusok⁵³ a Duna és Száva közébe, miért maradt a tertosagus gallok egyrésze Pannoniában⁵⁴, hogyan kerültek az isztriaiak Histriába⁵⁵, majd a dákokról beszél, akik Oroles királyuk vezetése alatt először sikertelenül harcoltak a básztárnák ellen, később azonban kiküszöbölték az elszüvedett csorbát⁵⁶. Végül azt a határozott megállapítást teszi, hogy Perszeusz, apja halála után, mindezeket a törzseket rómaellenes hadiszövetségre szólította fel: *Igitur Perses, cum imperio Philippi patris successisset, omnes has gentes adversus Romanos in societatem belli sollicitabat*⁵⁷. Iustinusnak ez az értesítése, noha általános jellegű, amellet szól, hogy az i. e. II. század derekán Makedonia szövetségi kapcsolatot igyekezett létesíteni nemcsak a básztárnákkal és a gallokkal, hanem a geta-dákokkal is. E kapcsolatok alakulásáról, sajnos forrásaink nem beszélnek bővebben. Iustinus szűkszavú értesítéséből mégis kiderül, hogy amikor Appianosz a básztárna zsoldosokat getáknak teszi meg, tulajdonképpen két különböző jellegű történeti forrást kapcsol össze, melyek közül az egyik a makedónoknak a básztárna-gall zsoldosokkal, a másik a geta-dákokkal fennálló szövetsége történetéről szólott.

⁵³ M. Iunianus-Iustinus, *Epitoma historiarum Philippicarum Pompei Trogi*, XXXII, 3, 7–8.

⁵⁴ Iustinus, *i. m.* XXXII, 3, 9–11.

⁵⁵ Iustinus, *i. m.* XXXII, 3, 12–15.

⁵⁶ Iustinus, *i. m.* XXXII, 3, 16.

⁵⁷ Iustinus, *i. m.* XXXII, 4, 1.

A ránk maradt források töredékes volta és szűkszavúsága ellenére, az elmondottak alapján világossá válik, hogy abból, az akkori viszonyok között óriás méretű harcból, amely i. e. a II. század első felében Róma és a hellénisztikus államok, elsősorban Makedonia, között folyt, a Balkán-félsziget törzseivel együtt, hazánk akkori lakói is kivették részüket. A rómaellenes erők központja, Makedonia, az Al-Dunától délre és északra lakó törzseket egyetlen nagy szövetségbe igyekezett tömöríteni. E makedón hatalmi törekvések következtében került sor azokra a Dácia területéről kiinduló hadi vállalkozásokra, amelyeknek megítélésében a történetkutatás távolról sem volt egységes. Az írott források és a régészeti adatok alapján úgy véljük, hogy a makedón királyság és a dáciái törzsek politikai kapcsolatának a tárgyalt időszakban három fontos mozzanata volt:

Az első, a mai Moldva területén lakó básztárna törzsek nagy részének i. e. 179 évi vállalkozása, amely arra irányult, hogy a telephelyüket elhagyva, családjaikkal együtt a makedónok és a scordiscusok segítségével Dardaniába költözzenek.

A második, a Clondicus vezette zsoldosok i. e. 168. évi vállalkozása, amelyben a básztárnak mellett a szomszédságukban lakó vagy éppen megszállásuk alatt élő gallok is résztvettek. Átvéve a korábbi szerzőktől e vállalkozáshoz fűzött eseményeket, Appianosz azt tévesen a getáknak tulajdonítja, akiknek élére bizonyos Kloilioszt állít. Nincs azonban történeti alapunk arra, hogy Kloilioszban valamilyen geta-dák regulust, királyocskát, a 168. évi zsoldosokban pedig geta-dákokat lássunk.

Harmadszor, Iustinus értesítése történeti bizonyíték arra, hogy Makedonia politikai kapcsolatokat létesített a geta-dák törzsekkel, e kapcsolatok tartalmára vonatkozólag azonban forrásaink nem nyújtanak bővebb felvilágosítást. Mindenesetre nyilvánvaló, hogy a nagy rómaellenes felvululásból a geta-dákok sem maradtak ki.

RELAȚIILE MACEDONIEI CU TRIBURILE DIN DACIA ÎN PRIMA JUMĂTATE A SEC. AL II-LEA î.E.N.

(R e z u m a t)

Lucrarea constituie o încercare de a clarifica participarea triburilor de pe teritoriul Daciei în coaliția antiromană creată în prima jumătate a secolului II î.e.n. de către regatul macedonean. În acest scop autorul supune unei analize minuțioase izvoarele cu privire la aliații din Dacia ai Macedoniei. El constată că aceste izvoare pe de o parte sînt foarte vagi, pe de altă parte au un caracter contradictoriu.

Analizînd relativîre lui Titus Livius, unele fragmente păstrate la Orosiu și cîteva inscripții din Delfi referitoare la eliberarea sclavilor, autorul ajunge la concluzia că în urma tratativelor macedono-bastarne în anul 179 î.e.n. s-a format o puternică coaliție antiromană, în care în afară de bastarni, au participat și unele triburi tracice, ilire și celtice din sudul Dunării. Această coaliție însă s-a destrămat în urma morții lui Filip al V-lea și în urma dezbinării ivite în sîmul triburilor bastarne, precum și datorită contradicțiilor între diferite triburi participante la coaliție. Faptul a dus la înfrîngerea bastarnilor și la retragerea lor în anul 175—174 la nordul Dunării: trecînd Dunărea înghețată, gheața se sparge și foarte mulți dintre bastarni mor în valurile fluviului.

Referitor la evenimentele din 168 î.e.n. autorul constată că mercenarii aliați ai lui Perseu sînt amintiți de izvoarele antice fie ca gali, fie ca bastarni. Analizînd aceste izvoare, precum și unele date arheologice cu privire la bastarni și la celții din nordul Dunării, autorul este de părere că mercenarii din 168 î.e.n. au fost recrutați dintre triburile bastarno-celtice așezate la nordul Dunării. Dar, pe cînd în campania din 179 participanții au fost recrutați în mod exclusiv din rîndurile triburilor bastarne, deoarece aceste triburi voiau să părăsească definitiv așezările lor și să-și caute altele noi în Dardania, campania din 168 a avut un alt caracter, a fost o campanie de jaf condusă de Clondicus, în care în afară de bastarni au participat și triburile învecinate sau supuse bastarnilor, adică triburile galo-celtice. Acest fapt explică și mai mult de ce autorii antici îi numesc pe mercenarii cînd gali, cînd bastarni. În aceste condiții se poate ușor înțelege din ce cauză găsim în fruntea trupelor pe același Clondicus, al cărui nume este de origine celtică.

În sfîrșit, analizînd informația cu totul deosebită a lui Appian și unele relatări din epitomele lui Iustinus, extrase din opera lui Pompeius Trogus intitulată *Historiae Philippicarum*, autorul conchide:

În luptele care s-au dat în prima jumătate a sec. al II-lea î.e.n. între romani și statele elenistice, în special Macedonia, împreună cu triburile din Peninsula Balcanică, au participat și triburile de pe teritoriul Daciei. Macedonia, centrul forțelor antiromane s-a străduit să concentreze într-o singură coaliție toate triburile de la nordul și sudul Dunării. În urma acestor străduințe macedonene au avut loc acele campanii militare pornite de pe teritoriul Daciei, în aprecierea cărora istoricii n-au ajuns încă la o părere unitară. Pe baza izvoarelor scrise și a celor arheologice, autorul crede că legăturile politice dintre regatul macedonean și triburile din Dacia în perioada discutată au trei momente importante:

Primul îl constituie campania majorității triburilor bastarne, așezate pe teritoriul Moldovei de astăzi, din anul 179 î.e.n. În această campanie bastarnii părăsind așezările lor anterioare împreună cu familiile lor, căutau ca cu ajutorul macedonenilor și al scordiscilor să se așeze în Dardania.

Al doilea moment îl constituie campania mercenarilor condusă de Clondicus în anul 168 î.e.n. În această campanie au participat pe lîngă bastarni și triburi galo-celtice așezate în vecinătatea bastarnilor sau chiar supuse lor. Preluînd informațiile referitoare la această campanie cunoscute de la alți autori, Appian o atribuie în mod greșit geților, așezînd în fruntea lor un anumit Cloilos. Nu există însă nici un motiv să acceptăm informația lui Appian după care Cloilos ar fi fost un regulus geto-dac, iar forța generală a mercenarilor o constituie geto-dacii.

În sfîrșit, informația lui Iustinus constituie o dovadă istorică a faptului că Macedonia a avut relații politice și cu triburile geto-dacice. Izvoarele nu ne informează despre conținutul acestor relații. Din fragmentele păstrate reiese că majoritatea triburilor din Peninsula Balcanică au văzut de la bun început pericolul uriaș care îl constituia pentru ei Roma și au luptat împotriva acestei primejdii care se apropia din ce în ce. La această luptă au participat și geto-dacii.

ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ МАКЕДОНИЕЙ И ДАКИЙСКИМИ ПЛЕМЕНАМИ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ II в. ДО Н. Э.

(Резюме)

В битвах, происходивших в первой половине II в. до н.э. между римлянами и эллинскими государствами, главным образом — Македонией, принимали участие вместе с племенами Балканского полуострова также племена, жившие на территории Дакии. Македония, являвшаяся центром борьбы против римлян, стремилась создать единую коалицию всех племен, обитавших к югу и к северу от Дуная. Результатом этой деятельности Македонии явились военные походы, отправным пунктом которых была территория Дакии. Между историками не существует единомыслия в оценке этих походов. Опираясь на письменные свидетельства и данные археологических изысканий, автор считает, что политические связи между Македонским королевством и дакийскими племенами в указанный период включает три важных момента:

Первый момент составляет поход в 179 г. до н.э. большинства бастарнских племен, обитавших на территории нынешней Молдовы. В этой кампании бастарны, покинув вместе с семьями свои поселения, искали возможности переселиться в Дарданию при содействии македонцев и скордисков.

Второй момент составляет поход наемников под предводительством Клондика в 168 г. до н.э. В этом походе, кроме бастарнов, приняли участие также галло-кельтские племена, живущие по соседству с бастарнами или даже подчиненные последним. Исходя из сведений об этом походе, имеющихся у разных авторов, Аппиан ошибочно приписывает его гетам, возглавляемым неким Клондом. Нет никаких оснований считать достоверными сведения Аппиана о том, что Клонд якобы был гето-дакийским правителем и что основную массу наемников составляли гето-даки.

Наконец, сведения Юстина являются историческим доказательством того факта, что между Македонией и гето-дакийскими племенами существовали политические связи. Литературные источники не дают указания относительно содержания этих связей. Из сохранившихся отрывков можно вывести заключение, что большинство племен Балканского полуострова вполне отдавало себе отчет в том, какая страшная угроза кроется во владычестве Рима, и они боролись против этой надвигающейся опасности. В этой борьбе приняли участие и гето-даки.

LES RELATIONS DE LA MACÉDOINE AVEC LES TRIBUS DE DACIE DANS LA PREMIÈRE MOITIÉ DU II-E S. AVANT NOTRE ÈRE (Résumé)

Les luttes que se livrèrent entre eux dans la 1-ère moitié du II-e s. av. notre ère les Romains et les états hellénistiques, en particulier la Macédoine et les tribus de la Péninsule Balkanique, connurent aussi la participation des tribus du territoire dace. La Macédoine, centre des forces anti-romaines, s'efforça d'unir en une même coalition toutes les tribus du nord et du sud du Danube. C'est à la suite de ces efforts des Macédoniens qu'eurent lieu les campagnes militaires parties du territoire de la Dacie et au sujet desquelles les historiens ne sont pas encore parvenus à une opinion unitaire. Les sources écrites et archéologiques autorisent l'auteur à penser que les relations politiques entre le royaume macédonien et les tribus de Dacie durant cette période présentent trois moments importants.

Le deuxième moment est celui de la campagne des mercenaires commandés par installées sur le territoire de la Moldavie actuelle, à partir de 179 av. notre ère. Par cette campagne les Bastarnes, abandonnant avec leurs familles leurs établissements antérieurs, cherchaient avec l'aide des Macédoniens et des Scordisques à s'installer en Dardanie.

Le deuxième moment est celui de la campagne des mercenaires commandés par Clondicus en 168 av. notre ère. A cette campagne prirent part, outre les Bastarnes, des tribus celtiques originaires de Gaule et fixées dans le voisinage des Bastarnes ou qui avaient reconnu leur autorité. Empruntant à d'autres auteurs les informations relatives à cette campagne, Appien l'attribue de façon inexacte aux Gètes, à la tête desquels il place un certain Cloilos. Mais il n'existe aucune raison pour accepter l'information d'Appien selon laquelle Cloilos aurait été un routelet gëto-dace et les forces générales des mercenaires auraient été constituées par les Gëto-Daces.

Enfin, relativement au troisième moment, l'information de Justin constitue une preuve historique du fait que la Macédoine entretenait des relations politiques également avec les tribus gëto-daces. Les sources sont muettes sur la matière de ces relations. Il ressort des fragments conservés que la majorité des tribus de la Péninsule Balkanique reconnurent dès le début l'immense danger que Rome constituait pour elles et luttèrent contre ce péril de plus en plus proche. A ces luttes prirent part aussi les Gëto-Daces.